

že státní pokladna bude mít z tohoto titulu mimořádný příjem, kterým nahradí i eventuální schodek, vzniklý úbytkem daňových příjmů. Dále se zajišťuje říšská pokladna zavedením daně z vyššího důchodu ve výši 30%. Daňové dobropisy nemají tedy znamenat rozšíření úvěrového rozsahu, protože přes svoji likviditu mají vlastnosti, jež z nich dělají trvalou držbu, takže jde spíše o přesun hotovostí a úvěrů od peněžních ústavů přes podniky ke státu.

Za doplněk tohoto finančního plánu nutno považovati prohlášení říšského ministra hospodářství a presidenta Říšské banky Dr. Funka z 30. března t. r., který shrnul nové úkoly finanční politiky takto:

1. Břemena mají být odsunuta na pozdější dobu.
2. Německá říše musí být uchráněna placení vysokého úrokového břemene.
3. Kapitálový trh má opět sloužit soukromému podnikání. Aby se tak mohlo státi, nemají být v dohledné době vypisovány žádné půjčky.

Z á v ě r.

Shrneme-li tedy poznatky týkající se finanční politiky říšsko-německé, dojdeme k tomuto poznání:

Hospodářského rozmachu Říše vztahujícího se na investiční činnost — začleněním nezaměstnaných do výrobního procesu, budováním státní obrany a úkoly čtyřletého plánu — bylo dosaženo převážně rozšiřováním používaného úvěru; získané úvěry mají být postupně konsolidovány z daňových příjmů a dlouhodobých půjček. Hlavní úkol při „Vorfinanzierung“ připadl Říšské bance. Pochopitelně má rozšíření krátkodobého zadlužení vliv na ceny a měnu a proto musela být učiněna všechna opatření, aby se účinky nemohly prakticky projevit. Výše úspor stává se ukazovatelem pro vypisování státních půjček dlouhodobých a středních lhůt, jichž výnosu má býti použito buď k snížení krátkodobého směnečného dluhu, nebo ke krytí dalších státních výdajů. Aby nebyl dále napínán peněžní trh u úvěrních ústavů, měly dodavatelské poukázky z roku 1938 rozšířit úvěrovou základnu na podnikatele; jelikož pak ani vydání těchto dodavatelských poukázek plně neodčerpalo všechny likvidní prostředky podnikatelů, došlo k novému plánu z roku 1939.

Podle velikosti krátkodobého zadlužení nelze soudit, že bude možno snadno splatit tento dluh z daňových příjmů. Bude třeba, aby bylo dbáno co nejvyšší úspornosti v budoucích úkolech Německé říše.

Dr. LEOPOLD CHMELA.

Měnová politika Říše.

Poválečná stabilisace měny.

Právní podklad zvýšené poválečné platidlové kreace v Říši lze spatřovat v zákonodárství ze dne 4. srpna 1914. Byly zřízeny „Darlehenskassen“, které vydávaly na zákonem stanovené zástavy zvláštní „Darlehenskassascheine“, jež musely být přijímány všemi pokladnami podle označené hodnoty a jež současně nahrazovaly nedostatek

drobného oběživa. Bylo suspendováno ustanovení cedulové banky o povinnosti směňovati papírové bankovky za zlato; říšské tříměsíční pokladniční směnky mohly být užívány ke krytí části oběživa papírových bankovek; také „Darlehenskassenscheine“ byly eskontovatelné u Říšské banky a sloužily ke krytí papírových bankovek. Z neomezeného úvěru státu u cedulové banky vznikly počátky válečné i poválečné inflace.

I poválečné období se projevovalo od r. 1918 do r. 1923 soustavným rozmnožováním oběživa a stoupáním cen a mezd. Tak na př. americký dolar, který se před válkou rovnal 4.2 M, měl v r. 1923 oficiální kurs 4.2 bilionu papírových marek. Inflace se projevovala takovým tempem, že v říjnu 1923 byly státní výdaje kryty z daňových výnosů jen 1%, jinak musely být výdaje kryty státním úvěrem u Říšské banky.

Bylo tedy nutno, aby co nejdříve byl proveden pořádek v měnové správě. Jelikož nemohla být stabilisována papírová marka (stále státní požadavky na Říšskou banku ke krytí schodku), byl pojat plán provést stabilisaci dočasným zavedením nové měny (t. zv. „záznak rentové marky“). Plán, na němž spolupracoval hlavně Helfferich, předložený vládě v srpnu 1923, byl přijat a vyhlášen jako Rentenbank-Verordnung z 15. října 1923.

Zásady, na nichž spočívalo provedení stabilisace byly asi tyto:

1. Veřejné finance musely být uvedeny do pořádku. Bylo nutné dojít k rovnováze ve státních příjmech a vydáních, t. j. k bezpodmínečnému omezení státních výdajů ve všech odvětvích státní správy a ve výdajích osobních.

2. Tisk bankovek musel být zastaven: právo státu na poskytování neomezeného úvěru cedulovou bankou muselo býti omezeno, resp. zrušeno.

3. Důvěra v cedulový ústav zmizela. Za takového stavu nebylo možno zjednávat nápravu pomocí cedulové banky; proto bylo nutno angažovat k měnové stabilisaci novou instituci, tedy vypomoci si zde i optickým opatřením.

4. Bylo nutno dbáti momentů psychologických; nedůvěra a obava před dalším poklesem měny musily být odstraněny.

5. Německo provedlo především stabilisaci vnitřní kupní síly měny; zahraniční platy nemohly být opatřovány nově stabilisovanou měnou.

Přijatý plán byl tedy tento: Rentenbank, jakožto právnická osoba soukromého práva, byla pověřena funkcí cedulového ústavu. Německé hospodářství bylo zatíženo ve prospěch Rentenbanky 3200 miliony zlatých marek; toto zatížení se týkalo zemědělských, lesních a zahradních hospodářství, dále všech průmyslových, živnostenských a obchodních podniků. Dlužní částky, připadající na jednotlivé podniky byly úročeny 6 procenty. Na podkladě tohoto zatížení vystavila Rentenbanka dlužní úpisy, znějící na 500 zlatých marek, úročitelné 5 procenty. Zlatá marka byla vyjádřena $1/2790$ kg zlata a odpovídala předválečnému poměru mezi zlatem a markou. Cena zlata se určovala

cenou ke dni splatnosti úroku a úmoru dlužního úpisu. Dlužní úpisy tvořily krytí vydaných poukázek (t. zv. Rentenbankscheine), které mohly být vydány jen do celkové výše dlužních úpisů. Tyto poukázky (Rentenbankscheine-Rentenmarken) byly směnitelné za dlužní úpisy tak, že 500 Rentenmarek se rovnalo jednomu dlužnímu úpisu, znějícímu na 500 zlatých marek. Rentenbankscheine musily být přijímány jako platidlo u všech veřejných pokladen, aniž by byl stanoven přepočítací kurs v poměru k papírové marce, při čemž Rentenmarky přicházely do oběhu tím, že Rentenbanka poskytla státu úvěr ve výši 1200 Rentenmarken, Říšské bance a ostatním soukromým cedulovým ústavům dohromady rovněž 1200 Rentenmarken (z toho 94 % Říšské bance).

Rentenbanka mohla vydati rentové marky do výše 3200 milionů. Omezení na 2400 mil. Rentenmarken vyplynulo ze srovnání s mírovým stavem oběživa, jenž činil průměrně 6 miliard marek. Snížení tohoto oběživa na méně než polovinu bylo učiněno, aby se stav oběživa příliš nerozmnožil. Vzhledem k rostoucí inflaci oběživa papírových marek neměly tyto pevnou relaci k cizím měnám a cenám zboží (stále stoupající tendence). Proto se stala Rentenmarka cenným instrumentem pro ukládání hodnot, t. j. k získání dlužních úpisů Rentenbanky. Jelikož pak Říšská banka dostala 94 % Rentenmarek z celkového bankovního úvěru 1.200 Rentenmarek, dostala do rukou nový instrument k ovládnutí měny. Především mohla pomocí rentových marek ovlivňovati kupní sílu uvnitř státu a na devisovém trhu mohla intervenovati zbytky zásob zlata a devis v důsledku vázaného devisového hospodářství.

V první polovici listopadu 1923 stal se presidentem Říšské banky Dr. Schacht, který má největší zásluhy o stabilisaci měny. Bylo nutno upravit poměr nové marky k cizím měnám. Když 20. listopadu 1923 nastal pokles kursu papírové marky na 4.2 bilionu marek vůči americkému dolaru, byl stanoven kurs jedné zlaté marky k jednomu bilionu papírových marek, takže nastalo vyrovnání podle předválečného kursu, totiž 4.2 marky = jeden americký dolar. Tak byla vlastně stanovena pevná relace Rentenmarky, resp. zlaté marky k americkému dolaru. Tím okamžikem byl dán podklad k směnné relaci s cizinou.

Jakmile proniklo do hospodářského života nové oběživo, které mělo důvěru veřejnosti, přestala samočinně činnost Darlehenskassen, takže jejich další funkce byla zastavena dnem 30. dubna 1924. Ovšem úvěr ve výši 1200 mil. Rentenmarken, které poskytla Rentenbanka státu, byl poměrně brzo vyčerpán a proto se stát znovu obrátil na banku o další úvěr, která byla zmocněna k dalšímu výdeji marek ve výši 800 milionů Rentenmarek. Banka však odmítla poskytnouti státu další úvěr. Stát byl tedy nucen přímo drakonickými opatřeními docílit vyrovnaného rozpočtu, což se stalo hlavně uložením nových daní „Geldentwertungsabgleichssteuern“.

Tak se zdařilo během půl roku včleněním Rentenbanky a vyřazením Říšské banky provést stabilisaci měny. Jakmile Říšská banka převzala opět funkci správy měny, bylo nutno pomýšlet na zavedení definitivní měny, která měla likvidovat přechodnou měnu Rentenmarky.

Nová měna říšské marky.

Základem nové měny a německého peněžnictví se staly čtyři zákony, vydané 30. srpna 1924: jsou to: Bankgesetz, Privatnotenbankgesetz, das Gesetz über die Liquidierung des Umlaufs an Rentenbankscheinen a Münzgesetz. Nová peněžní jednotka byla navázána na dřívější papírovou marku a to tak, že jeden bilion papírových marek se rovná jedné říšské marce. Říšské bance bylo novým cedulovým zákonem uloženo, aby vyměnila v stanoveném poměru papírové marky za říšské marky. Říšská marka byla připoutána ke zlatu, neboť mincovním zákonem bylo stanoveno, že z jednoho kilogramu ryzího zlata má být raženo 139½ kusu dvacetimarek, nebo 279 kusů 10-marek. Zákonem byla dále zajištěna směnitelnost bankovky za zlato; jeden kg ryzího zlata se rovná 2790 RM.

Právo vydávati bankovky bylo novým zákonodárstvím opět propůjčeno Říšské bance, vydávati mince stalo se právem státní správy. Zákonem o soukromých cedulových bankách bylo svěřeno právo vydávati do omezeného počtu bankovky bavorské, würtemberské, saské a badenské bance; toto právo však zaniklo koncem roku 1935.

Po zavedení nové měny bylo nutno vyřešit likvidaci Rentenbankscheine. Především s ohledem na placení reparací musel býti německý průmysl zatížen novými obligacemi; aby se tak mohlo státi, musel býti zproštěn zatížení, vzniklého u Rentenbanky a nutného ke krytí jejich dlužních úpisů. Bylo proto v zásadě zákonem o likvidaci stanoveno toto:

Zatížení průmyslu se ruší, ale ponechává se zatížení zemědělství. Proto se kapitál Rentenbanky snižuje z 3200 na 2000 mil. Rentenmarken. Bylo zakázáno další vydávání Rentenbankscheine. K umoření úvěru, poskytnutého státu byl zřízen u Říšské banky umořovací fond, jemuž bylo uloženo stažení Rentenmarek do výše 1200 milionů během 10 let. K tomu účelu má říše splatit ročně do fondu 60 milionů RM, dále tam má býti odevzdán podíl ze zisku Říšské banky a konečně mají do fondu připlývat úroky z pohledávek zemědělského zatížení Rentenbanky. K ulehčení umořovacího plánu, který zatěžuje německé zemědělství, byla na přechodnou dobu zřízena „Deutsche Rentenbank-Kreditanstalt“.

Stanovený plán k likvidaci nemohl být vzhledem k zemědělskému přetížení dodržen. Proto byla lhůta k likvidaci prodloužena do konce roku 1942. Jelikož pak zřízení „der deutschen Rentenbank-Kreditanstalt“ nesouvisí přímo s měnovou politikou, nebudeme se blíže její úkoly zabývat.

Vzhledem k tomu, že Říšská banka má v měnové politice vynikající roli, rozvádíme v další stati podrobněji její úkoly a spojitost se sesterskými bankami.

Organisace a úkoly skupiny Říšské banky.

Říšská banka.

Říšská banka jest měnovým a úvěrovým ústředím Říše. Základní zákony, o něž se opírá její organisace a činnost, jsou: bankovní zákon ze dne 30. srpna 1924 a zákon ze dne 27. října 1933. Říš-

ská banka jest právnickou osobou veřejného práva a úřední povahy. Správu vede Reichsbankdirektorium v čele s presidentem, kterého stanoví říšský president na dobu 4 let; členové direktoria jsou jmenováni rovněž říšským presidentem na návrh presidenta banky, a to na dobu 12 let. Jako stálý výbor akcionářů funguje „ústřední výbor“, jehož souhlasu je třeba, má-li bankovkové krytí klesnout pod 40%. Říšská banka je akciovou společností s akciovým kapitálem 150 mil. RM.

Od roku 1924 na 50 let má Říšská banka výhradní právo k výdeji bankovek pro Říši, při čemž bylo původně vyhrazeno čtyřem privátním cedulovým ústavům vydávati bankovky do maximální výše 194 mil. RM. (Toto právo již zaniklo r. 1935 a bankovky soukromých bank vzaty z oběhu roku 1937.) Bankovky menší než 10 RM smí Říšská banka vydávati jen se souhlasem vlády. Krytí bankovek má pozůstávati nejméně ze 40% ze zlata a devis, z čehož mají býti tři čtvrtiny zlata. K devisovému krytí lze započíst cizí valuty, zahraniční směnký a šeky. Zbytek oběživa má býti kryt diskontovanými směnkami, šeky a od vydání novely z roku 1933 cennými papíry a lombardem jejich. Cenné papíry, sloužící ke krytí oběživa jsou taxative v zákoně uvedeny. Ustanovení o zlatém krytí tvoří jen elastické ohraničení, které může býti změněno jednohlasným usnesením bankovního direktoria a ústředního výboru. Hranice krytí řídí se tedy rozhodnutím vedení Říšské banky.

Devisové hospodářství bylo několika zvláštními nařízeními v roce 1931 úplně centralisováno v Říšské bance. K ulehčení hospodářských vztahů s jinými státy zjednává Říšská banka s cedulovými ústavy devisová, nebo zúčtovací ujednání a jest oprávněna určitým úvěrním ústavům (Devisenbanken) uděliti právo k provádění devisového obchodu. Podle dnešního stavu provádějí devisový obchod podle směrnic Říšské banky Devisenstellen a příslušné Überwachungsstellen pro dovoz zboží z ciziny. Po měnové stabilisaci čelila Říšská banka přílivu krátkodobého zahraničního úvěru do Německa, což později rozšířila i na dlouhodobý úvěr, pokud nebylo zajištěno jeho produktivní využití. Ke kontrole zahraničních úvěrů prosadila Říšská banka u říšského ministerstva financí zřízení „Beratungsstelle“, kde byly původně kontrolovány zahraniční komunální půjčky, později zahraniční půjčky všeho druhu.

V poskytování úvěru stojí Říšská banka na prvním místě. Hlavním úkolem Říšské banky jest, aby stanovením úvěrních podmínek poskytla takové množství úvěru, které by umožnilo hospodářský rozvoj státu. Hospodářství čerpá úvěry z Říšské banky buď cestou směnečného diskontu nebo lombardem.

K diskontu mohou být podle zákona předloženy směnky splatné nejdéle ve třech měsících a opatřené třemi podpisy. Výjimečně stačí dva podpisy, je-li směnka jinak zajištěna. Takové směnky však smějí býti diskontovány jen do 33% diskontních úvěrů. Diskontní politika se řídí řadou okolností (mírou bankovkového krytí, výší devisových kursů, výší oběživa, cenovou a mzdovou hladinou, úrokovou sazbou na volném trhu, vývojem na trhu zboží, výroby). Zvláštní pozornost věnovala Říšská banka po stabilisaci měny snížení úrokových sazeb. Diskontní sazba jest již několik let 4%.

Lombardní úvěry mohou býti podle novely z roku 1933 poskytnuty bankám na 30 dní, ostatním zájemcům do 90 dní. Lombardovány mohou býti: zlato, stříbro, směnky s 5% ní kursovní srážkou, říšské pokladniční poukázky splatné do 3 měsíců, zúčitelné dlužní úpisy Říše, zemí nebo obcí do 75% kursovní hodnoty, zástavní listy pozemkových úvěrních ústavů do 75%, dlužní úpisy veřejnoprávních úvěrních ústavů a zboží do dvou třetin hodnoty.

Nový bankovní zákon zaručil cedulové bance širokou nezávislost na říšských financích. Říšská banka provádí veškeré bankovní obchody pro Říši, při čemž není povinna provádět bezplatně obchody říšské hlavní pokladny (Reichshauptkasse). Během jednoho roku smí Říšská banka poskytnouti státu úvěr jen do výše 100 mil. RM, a to vždy jen tři měsíce. Koncem roku nesmí mít stát v Říšské bance žádný dluh. Bez časového omezení může RB. poskytnouti úvěr Reichsbahn-Gesellschaft a Reichspost do výše 200 mil. RM. Dále může RB. diskontovat tříměsíční říšské pokladniční směnky (Reichsschatzwechsel) do výše 400 mil. RM. Stát může ovšem čerpat potřebné prostředky z jiných veřejných a soukromých bank, které se pak obrací na RB. Dále jest RB. povinna poskytnouti výpomoc při umisťování pokladničních poukázek (Schatzanweisungen). Chce-li stát vydat nové „Reichsschatzwechsel“, musí se dotázati RB. připustí-li rediskont.

Pokud jde o platební styk, stojí Říšská banka v čele všech peněžních ústavů, i když nemá zákonem zajištěný monopol. Vedle toho zabývá se Říšská banka nákupem a prodejem cenných papírů, deposity a jinými bankovními obchody.

O významu Říšské banky a její funkci při financování konjunktury bylo pojednáno zvlášť.

Autonomie Říšské banky, zajištěná zákonem z roku 1924 byla vřástně už zákonem z roku 1933 zmenšena. Její závislost na státě byla prohloubena dalším zákonem z 10. února 1937, podle něhož jest Říšská banka spravována direktoriem, jež je podřízeno bezprostředně Vůdci a říšskému kancléři.

Podle vyjádření presidenta Říšské banky ministra Dr. Funka z 30. března 1939 bude Říšská banka v nejkrtší době znovu přeorganisována. Podrobnosti nejsou dosud známy.

Do skupiny Říšské banky patří dále tyto ústavy:

1. Deutsche Golddiskontbank.

Tato banka, založená Říšskou bankou a 140 úvěrovými ústavami v roce 1924, byla s počátku zastřeným cedulovým ústavem, který vedle toho opatroval úvěry pro vývoz německého zboží. V roce 1926 přistoupila další činnost, totiž poskytování hypotekárních úvěrů pro zemědělskou potřebu. Od roku 1927 vykonávala GDB. největší vliv na trh soukromého diskontu. V roce 1930 byla přeorganisována a stala se ústřední bankou k financování středních a dlouhodobých vývozních úvěrů. Později k tomu přistoupily i krátkodobé vývozní úvěry a od roku 1932 zvláštní úkol, spojený se sanováním německých velkobank.

Její organizace jest velmi jednoduchá, protože při plnění svých úkolů používá zařízení Říšské banky a jejich filiálek. Akcie v hod-

notě 400 mil. RM jsou v majetku Říšské banky. Říšská banka používá při regulaci peněžního trhu služeb GDB tím, že ji pověřuje nákupem smének, nebo na ni převádí část smének ze svého portfeuille.

2. Konversionskasse für deutsche Auslandsschulden.

Byla založena Říšskou bankou v roce 1933 k přechodným úkolům. Její původní úkol spočíval v tom, aby přijímala od německých dlužníků platy v říšských markách, jež mají býti plněny zahraničním věřitelům. Placení moratorních dluhů zahraničních se provádělo tak, že zahraničním věřitelům byl složený obnos připsán k dobru vydáním bezúročných dlužních úpisů (scrips). Tímto způsobem splácí dlužníci zahraničním věřitelům úroky, podíly na zisku, úmor, nájemné, pachtovné a pod. Složením částek u Konversionskasse osvobozují se dlužníci od svých povinností. Závazky Říšské banky a Golddiskontbank nepodléhají ovšem této úpravě. Jednotná forma v použití skripů pro financování zvýšeného vývozu od 1. října 1933 znemožňuje deflační účinek nashromažděného majetku Konversionskasse.

„Konversionsmark“, vyplývající z povinnosti složených obnosů v markách u Konversionskasse, mohla být použita jen cestou zvýšeného vývozu (zusätzliche Ausfuhr) a měla v cizině hodnotu 50%. Zahraniční banky proplácely skripy věřitelům 50%; Golddiskontbank je převzala za 52½% a postupovala je vývozcům za 55%. Věřitel, který se nechtěl spokojiti s 50procentním disažiem, mohl později uplatňovati u Konversionskasse 100procentní nárok. V roce 1934 byla provedena nová úprava v tom směru, že „Fundierungsschuldverschreibungen“ mají býti proplaceny 1. ledna 1945, t. j. za 10 a půl roku a ode dne splatnosti budou úrokovány 3%. Tato úprava se vztahuje jen na úroky, dividendy a periodické platy, neplatí však pro uzavřený transfer umořovacích kvot.

Druhý úkol byl Konversionskasse svěřen v roce 1933; devisoví cizinci, kteří z jakýchkoliv příjmů se stali majiteli Sperr- nebo Registermark, mohou tyto vyměnit u Konversionskasse za scrips nebo dobropisy. Tyto mohou býti získány vývozci při více-vývozu podobně jako v prvním případě.

Tu se jeví nutným, aby byl objasněn pojem některých druhů marek. Tak se liší od oficiální marky:

„Registermark“, která vzniká z bankovních „Stillhalte-kredit“ a může býti použita pro cesty do Říše nebo na investice v Říši;

„Reisemark—Registermark“, již lze použít jen k cestám do Říše a v Říši;

„Kreditsperrmark“ — vzniká z úvěrů, nezahrnutých do „Stillhalteabkommen“ a může býti použita k dlouhodobým investicím v Říši;

„Notensperrmark“ vzniká z prodeje německých bankovek na blokováném jmění a jest použitelná jako Kreditsperrmark;

„Konversionsmark“ vzniká ze zahraničních úrokových a amortizačních nároků a může býti použita k placení daní, soudních výloh;

„Aski-Mark“ (Ausländer-Sonderkonten für Inlandszahlungen) vzniká z kont, které otevřely německé banky pro zahraniční ob-

chodní firmy, jež byly ochotny přijmouti placení exportu do Říše v markách.

Kursy těchto druhů marek byly pochopitelně poměrně nízké. Tak procento znehodnocení sperrmarky podle zlaté relace z roku 1929 bylo:

	Registermark	Kreditsperrmark
prosinec 1934	60.6	48.4
prosinec 1935	53.0	36.1
prosinec 1936	49.3	22.2
prosinec 1937	46.81	81.87
prosinec 1938	57.75	87.60

3. Deutsche Verrechnungskasse.

Byla založena Říšskou bankou v roce 1934 k tomu účelu, aby odlehčila Reichsbance a prováděla zúčtování se státy, s nimiž byly uzavřeny clearingové dohody. Jest vlastně zvláštním oddělením RB. Má velký význam pro německý peněžní trh, protože shromážděná zúčtovací salda mohou nalézt krátkodobé umístění na německém peněžním trhu do doby, než budou zúčtována s cizinou.

4. Reichsanleihe A G.

Byla zřízena Říšskou bankou v roce 1919 a sloužila tomu účelu, aby pečovala o kursy říšských státních půjček. Byla však likvidována usnesením ze září 1934.

Reparace a světová hospodářská krise.

Nová měnová úprava a vydání zákona o cedulové bance úzce souviselo s německými reparačními povinnostmi. Tak podle nového bankovního zákona byla v Říšské bance zřízena generální rada, v níž vedle sedmi německých členů bylo po jednom členu britské, francouzské, americké, holandské, belgické a švýcarské státní příslušnosti. Generální rada byla nadána vysokou pravomocí a zkoumala, zda se Dawesův plán řádně provádí. President Říšské banky a komisař byli povinni aspoň jednou měsíčně podati radě zprávu o činnosti banky; generální rada také projednávala všechna usnesení bankovního direktoria. Generální rada volila presidenta banky a měla vliv na jmenování člena direktoria.

Vedle generální rady působili v Říšské bance „Komisar für die Notenausgabe“ a „Reparations-agent“, který měl zvlášť značná práva vzhledem k provádění transferu reparačních platů. Činnost německé cedulové banky byla tedy podle Dawesova plánu kontrolována cizinou za účelem zajištění reparačních platů. V souvislosti s tím se jeví nutným krátce vysvětlit obsah Dawesova plánu.

Německo bylo versailleskou smlouvou povinno platiti spojenecským mocnostem reparace, nebyla však s to dodržet závazky, plynoucí z mírové smlouvy a proto požádalo v roce 1922 o moratorium. Toto bylo povoleno s podmínkou, že Říšská banka se stane samostatným a na státě úplně nezávislým cedulovým ústavem. Ovšem tato podmínka nemohla zabrániti inflaci. Proto v listopadu 1923 se usnesla

reparační komise, aby bylo utvořeno zvláštní komité pod předsednictvím amerického generála Dawese za spolupráce presidenta Říšské banky, které by hledalo cesty k vyrovnání státního rozpočtu a stabilisaci německé měny. Po delším jednání byly sjednány stěžejní body návrhu nového cedulového zákona, který byl také koncem srpna 1924 schválen a vyhlášen. Podle Dawesova plánu, který vstoupil v platnost na podzim roku 1924, byla německá vláda povinna splatit spojeneckým mocnostem reparační částky prozatím na dobu 5 let. Splátky byly vypočteny na 21½ miliardy RM ročně a k zajištění platů bylo zajištěno zástavní právo na státní příjmy a zřízen úřad reparačního agenta v Říšské bance, jenž prováděl finanční a devisovou kontrolu. Uvedené platy měly býti konány z hospodářských přebytků a k ochraně hospodářství a devisového hospodářství byly zaručeny určité klausule. Splátky byly prováděny jednak německým vývozem — snad z jedné třetiny až poloviny, — dále poukazy platů na reparační komisaře v Německu a konečně volnými devisami. Umožnění reparačních platů bylo však usnadněno hlavně získáním zahraničních úvěrů, které hledaly v Německu vzhledem k vysoké úrokové sazbě umístění. Těchto úvěrů v cizích devisách použil reparační agent k transferu platů do západních států. V roce 1929 však nastal obrát. Zahraniční kapitál přestal hledat umístění v Německu a dále započalo stahování zahraničních úvěrů Německu poskytnutých. Cedulová banka byla nucena k splnění Dawesova plánu použít přes 1350 milionů RM z vlastního devisového stavu a zlata, což se ovšem projevilo panikou na německých bursách a nutností restrikce úvěru cedulovou bankou poskytovaných. Proto bylo nutno hledat novou úpravu placení reparací, což se stalo Youngovým plánem.

Youngův plán z května 1930 měl zpětnou účinnost od 1. září 1929. Podle tohoto plánu bylo Německo povinno každoročně bezpodmínečně splatit 660 mil. RM. Na tento obnos se nevztahovala žádná ochrana. Jinak se platy snižovaly ze 2 a půl miliardy průměrně na 2 miliardy ročně. V roce 1930 měla býti proplacena částka aspoň jedné miliardy, později ročně 2 miliardy RM. Platební lhůty byly časově omezeny, a to na 59 let. V novém platebním plánu bylo předpokládáno, že kapitálová tvorba Německa dovolí, aby uvedená suma byla ročně splácena.

Zatím však nastala světová hospodářská krise, jež se především projevila ve Spojených státech zhroucením bursy v říjnu 1929. V zářetí nato byly postiženy Anglie a Německo, jako největší průmysloví exportéři. Zastavení výroby mělo nepříznivý odraz finanční hlavně v Německu. Zahraniční kapitál, umístěný v Německu, byl narychlo odvoláván. Peněžní kapitál byl totiž umisťován v Německu hlavně krátkodobě, protože hospodářská krise a celkem neurovnané politické poměry nedovolovaly dlouhodobého umístění. Tak přijalo Německo od roku 1924 do 1929 asi 21 miliard zahraničního kapitálu, z čehož dlouhodobý úvěr lze odhadnout jen na 10 miliard RM. Unikání krátkodobého úvěru z Německa se projevilo obzvláště silně ve třech periodách: jednak v roce 1929 při pařížských reparačních jednáních o nový plán (Youngův), v roce 1930 po říšských volbách a konečně v roce 1931, kdy americký president Hoover doporučoval přijetí všeobecného moratoria na zahraniční platy.

Tvrdí se dokonce, že únik peněžního kapitálu představuje částku kolem 8 miliard RM. z odvolaných krátkodobých úvěrů. V důsledku postupného zastavování výroby neshromažďoval německý průmysl zásoby surovin, takže obchodní bilance byla pro Německo aktivní. Až do roku 1931 vzhledem k snížení reparační částky udržovala Říšská banka značné zásoby zlata a devis. V květnu 1931 se zhroutila Die österreichische Credit-Anstalt. Vbrzku se počalo mluvit o velkých ztrátách koncernu „Nordwolle“. Říšská banka při stupňujícím úniku zahraničních úvěrů vydala za měsíc květen a červen 1931 skoro na 2 miliardy RM zlata a devis ze svých zásob. V polovici července 1931 klesly devisové zásoby cedulové banky na jednu miliardu RM. Po uzavření některých německých velkobank nastal run na domácí peněžní ústavu. Aby bylo zabráněno pádu dalších bank, byly v polovici července 1931 v Německu vyhlášeny bankovní prázdniny. Současně zvláštními nařízeními bylo zavedeno vázané devisové hospodářství. Konečně se podařilo vyhlásit v dohodě se zahraničními věřiteli moratorium „Stillhalteabkommen“ jednak v září 1931 a platné od února 1932, které bylo později prodlouženo ještě o jeden rok. Přesto musily být prováděny některé transfery, takže se stav devis Říšské banky zmenšil do konce roku 1932 na 500 milionů RM.

Říšská vláda ve snaze udržet soutěživost německého zboží na zahraničních trzích, počala provádět ostře deflační politiku, projevující se hlavně snižováním cen, mezd, platů a úrokových závazků. Účinky však byly opačné; snižování cen způsobilo v podnicích velké poruchy, podnikové úvěry byly ohroženy, protože zamrzaly a nakonec finančně slabší podniky zastavily podnikání vůbec. Deflační politika nemohla už přivést žádné hospodářské oživení, ač cedulová banka snížila diskontní sazbu a prováděním operací na volném trhu snažila se opatřit pro podnikatele levný kapitál. Podnikatelé vzhledem k pokračujícímu deflačnímu procesu nebyli ochotni k žádným investicím a výrobě do zásoby.

V roce 1932 pokusila se říšská vláda oživit hospodářství vydáním daňových dobropisů (Steuerergutscheine). Tyto byly dány k dispozici podnikatelům při placení určitých druhů daní (daně obrátové, výdělkové, dopravní, domovní a pozemkové), kteří se zavázali rozšířit výrobu a poskytnout zaměstnání rozšířením pracovních sil. Stát se zavázal, že v pozdějších letech bude tyto dobropisy přijímat při placení daní místo hotových peněz. Tím se tedy státní správa zříkala v budoucnu určitých daňových příjmů v předpokladu, že hospodářské oživení přinese dostatečnou náhradu. Oběh těchto daňových dobropisů vzrostl sice na 472 mil. RM, ale hospodářské oživení nenastalo.

Změnou vlády počátkem roku 1933 změnily se i hospodářské poměry. Vláda nespolehala na oživení soukromého podnikání, nýbrž provedla státní akci na rozšíření zaměstnanosti. Nezaměstnanost měla být postupně odstraněna a hospodářské oživení mělo přinést novou měnovou a finanční rovnováhu státu. Tu ovšem záleželo mnoho na finanční metodě, která bude použita k odstranění nezaměstnanosti. Jak už plyne z pojednání o financování konjunktury, rozhodla se německá vláda použít úvěrové expanse.

Rok 1933 přinesl také ulehčení pokud šlo o transfer platů do ciziny; počínajíc tímto rokem byla Říše osvobozena od placení

reparací. V dohodě se zahraničními věřiteli byla upravena otázka krátkodobého úvěru novým ujednáním „Deutsches Kreditabkommen 1933“, jímž byla snížena úroková sazba krátkodobých úvěrů o 2% průměrně na 5—6%. Definitivní řešení dlouhodobých zahraničních úvěrů bylo řešeno zákonem z 9. června 1933, podle něhož byly splátky na úmor dlouhodobých úvěrů do ciziny zapověděny, úroková sazba byla snížena na 4% a placení úroků povoleno jen z poloviny splatných částek. Pro konečné vyřízení zahraničního zadlužení byla zřízena „Konversionskasse“, o níž byla již výše řeč.

Současná situace měnová je pro Říši dána těmito skutečnostmi: Z v e n ě í není měna ohrožena, neboť platební bilance je v rovnováze; se zahraničními věřiteli má Říše dohody o splácení a úročení úvěrů. Dovoz je regulován tak, že jeho výše odpovídá vývozu. Říšská marka nebyla devalvována; disparita její kupní síly doma a na zahraničních trzích je při vývozu vyrovnávána jinými opatřeními. V n i t ř n ě souvisí politika měnová úzce s finanční politikou Říše.

DR. LEOPOLD CHMELA

Daňová a finanční soustava v Říši.

P o v š e c h n ý r á z.

Německé finanční právo je značně obsáhlé a složité. Hospodářský život v Německé říši je velmi rozvinutý a mnohotvárný a stát je v poměru k němu v postoji, který je na míle vzdálen funkci pouhého státu právního, který se omezoval na to, že chránil nabytá práva svých příslušníků. Říše je dnes snad mezi státy na nejintenzivnějším stupni vývoje k státu sociálně-politickému, který převzal velkou řadu úkolů, o něž se dříve staral jen soukromník.

Rostoucí úkoly státu vůči národnímu společenství vyžadují stále větších prostředků. Čím větší je daňové břemeno, které stát ukládá hospodářství a čím mnohotvárnější a rozvinutější je hospodářský život, tím úplnější musí býti soustava čerpadel, které mají veřejné ruce opatřiti prostředky k provádění jejích úkolů. Nestačí však mnohost zařízení, která odčerpávají prostředky. Je také třeba, aby byla vybudována podle určitého plánu a je třeba, aby byla plánovitě rozložena všude, kde proudí krev hospodářského života tak, aby na jednom místě oběh netlumila a na druhém místě neponechala nedotčený.

Německá finanční soustava je sice budována plánovitě, a v š a k její vývoj k pevné a jednotné skladbě dosud z d a l e k a n e n í d o k o n ě n. Souvicí to úzce s vývojem politického a státoprávního uspořádání Říše. Až do nedávné doby totiž tvořily jednotlivé země t a k ř k a s a m o s t a t n é s t á t y, které byly samy nositeli finanční výsosti, měly vlastní orgány a vlastní zákonodárství, která se namnoze vzájemně značně lišila.

Převratná změna nastala teprve po světové válce. Od r. 1919 je už finanční správa v rukou Říše, která vybírá daně a dávky jednotné